

Feminizm Kıskaçında Kadın ve Aile: Cinselliğin Diyalektiğinin Aile Üzerinden Değerlendirilmesi

*Women and Family in The Grip of Feminism:
The Evaluation of The Dialectic of Sex from
The View Point of Family*

Zeynep Yapar¹

Cinselliğin Diyalektiği
Shulamith Firestone,

1993. 2. Basım, Payel Yayınları, 249 s.

1970 yılında Shulamith Firestone tarafından kaleme alınan *Cinselliğin Diyalektiği*, feminizm hareketinin tartışıldığı en önemli kitaplar arasına girmiştir. *Cinselliğin Diyalektiği*'ni değerlendirmeye geçmeden önce, 1960'lı yılların Amerikasındaki sosyal ve siyasal atmosferi anlamanın önemli olduğunu düşünüyorum. Zira sivil haklar hareketiyle birlikte yükselen solun etkisi kadın ve siyahi gruplarda da hissedilmeye başlanmış; kadınların ev içindeki cinsiyet rolleri nedeniyle maruz kaldıkları eşitsizliklere, üreme özgürlüğüne ve cinsel özgürlüğe odaklanan 2. dalga feminizm ortaya çıkmıştı. Böyle bir atmosferde Firestone, sol grupların içinde yer alarak 1967'de Chicago'da düzenlenen "National Conference for New Politics" konferansında arkadaşları ile birlikte kadın haklarını kapsayan 20 maddelik bir teklif sunmuştu. Fakat sundukları tekliflerin reddedilmesi ile Firestone, solu terk ederek radikal feminist gruplara katılmıştı. *Cinselliğin Diyalektiği* bu anlamda hem sol eleştirisi hem de diğer feminist gruplara bir cevap niteliği taşımaktadır. Kitapta Marx ve Engels'in tarihsel materyalizmi ile Freud'un psikanalitik kuramını kullanarak kadının erkek cinsi karşısındaki ezilmişliğinin nedenlerini açıklamaya çalışan Firestone'un fikirleri halen feministler içinde tartışılmaktadır.

Bir radikal feminist olarak Firestone, kadın ve erkek arasında süregelen eşitsizliği cinslerin eşitliği üzerinden değil salt bir aynılığı üzerinden sağlanabileceğini savunmaktadır. Bundan dolayı, kadını ve erkeği eşitleyici politikaların geliştirilmesinin cinsiyet rollerini hali hazırda kabullenmek anlamına geldiğini söyleyerek liberal feminizm anlayışına karşı çıkmaktadır. Kadına verilen doğum yetisinin denetlenmesi ile çocuk bakımı/annelik rolünde kırıma yaşanacak ve cinsler aynılık düzleminde bir araya geleceklerdir. Firestone, Amerika'da XIX. yüzyıl ortalarında çıkan ilk kadın hakları hareketinin de böyle bir köktenci çizgiden atışıldığını söylemektedir. Fakat köleliğin kaldırılması hareketi ve iç savaş dolayısıyla köktenci feministler asıl amaçla-

¹ Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Yüksek Lisans Öğrencisi.

rından kayarak kadın haklarını ekonomik bir takım haklar ile özellikle de oy verme hakkı ile sınırlandırmışlardı. Bu noktada Firestone, kadın hakları hareketinde böyle bir kırılma yaşanmasaydı feminizm hareketinin daha sağlam ilerleyeceğini, kaybo-luşlar olmadan daha düzgün yol alacağını ifade etmektedir. Ona göre köktencilikten ayrılan kadınlar tüm enerjilerini oy hakkı gibi tek bir amaca yönelttikleri için asıl hedeflerinden sapmışlar, bir nevi erkek egemenliğinin onlara vereceği oy hakkı ile oylanmışlardır.

Firestone, kitabın en başında, cinsel sınıfın oluşumunu Marx ve Engels'in diyalektiğinden faydalananarak anlatmaya çalışmaktadır. Fakat Marx ve Engels'in dediği gibi tarihin başlangıcından bu yana üretim araçlarının farklılaşması ile toplumların değişimi ve gelişimini sürdürdükleri argümanını benimsememekte, cinsel sınıf oluşumunu ekonomik ön koşulların değişimine bağlamanın yanlış olacağını söylemektedir. Engels, ekonomik üretim modellerinin değişmesi ile beraber yerleşik düzene geçen ailede erkeğin servetin asıl sahibi olduğunu, kadınlar için ise üretimin sadece ev içiyle sınırlı kaldığını söyleyerek cinsiyet rollerini bu şekilde ekonomik nedenlere bağlamaktadır (Reed, 2003, s. 114). Oysaki Firestone, cinsel sınıfın doğuşunun tamamıyla biyolojik bir gereklilikten dolayı oluştuğunu anlatmaktadır. Başka bir ifade ile cinsel sınıfın, tarihsel maddeciliğe bağlı ekonomik sınıftan çok daha önce var olduğunu söylemektedir. Öte yandan, Engels'in maddeci diyalektiğinin ailedeki karşılığını çözmek- babanın sahip, annenin işçi ve üretilen işin çocuk- kadın hakları devriminin nasıl olacağı konusunda fikir vermektedir. Buna göre, proletaryanın ayaklanması gibi kadınlar başkaldırarak üretim sistemi denetimini ele geçirecekler ve böylece kadın devrimi gerçekleşecektir.

Firestone, kadın ve erkek arasındaki çatışmayı Freud'un Oedipus ve Elektra Kompleksi kuramlarını kullanarak anlatmaya çalışmıştır. Ataerkil aile sistemi içerisinde daha çok görüldüğünü iddia ettiği Oedipus kompleksinde anne ile erkek çocuğun kurdu-ğu bağla birlikte ikisinin de babanın gücü karşısında ezildiğini söylemektedir. Erkek çocuk annesine bir süre sonra bastırmak zorunda kaldığı bir cinsel istek duymakta, babasını düşman olarak görmektedir. Büyümeye başladığı zamana kadar bastırdığı duygu annesine ve sonra tüm kadınlara karşı bir aşağılamaya dönüşmektedir. Firestone, aile içi zina yaşağının başlangıç noktasına giderek bu yasanın sosyal baskıdan kaynaklandığını dile getirmiştir. Baba ile oğul arasında ortaya çıkan bu çatışma yerini tarihin bir noktasında aralarında yaptıkları bir sözleşme ile sükûnete bırakmış aile içi ilişki yasaklanmıştır. Böylelikle cinsler arasında her şeyin mümkün olmayacağı netleşmiş; toplumlar küçük kümelerle bölünerek, aile kurumuna bağımlı hale gelerek ataerkil sisteme evrilmiştir. Kadınlar ilkel toplumlarda klanlar arasında barışı sağlayacak ve sosyal dayanışmayı ayakta tutacak mekanizma olan değiş-tokuş kurumunun bir aracı haline gelmiş; haram birleşme yaşağı ile de alınıp verilebilen armağanlar olarak belirlenmiştir (Akal, 2014, s. 303). Kadınların birer değiş- tokuş aracına dönüşmesi ise erkeğin kadın üzerindeki egemenliğini ilan etmesi anlamına gelmektedir. Ayrıca ilkel toplumlarda kadınların doğurganlık özelliği korkutucu ve tehlikeli olarak görülmüş, bu tür bir gücün denetlenmesi gerektiği düşünülmüştür. "Kadınlar çocukların

yaşamaya ya da ölmesine karar verebildiklerine göre, toplumlarını bir tür intihara sürükleyebilecek tabii güce sahiptirler” (Akal, 2014, s. 217). Bundan dolayıdır ki kadınlar kamusal alan dışına atılarak, eve hapsedilmiş, çocuk yapmak erkeğin isteğine bırakılmış ve çocuk bakımı tamamıyla annenin görevi olmuştur. Firestone, ataerkil sistemin evrilişi sonucunda kadının özgürlüğünü tamamıyla kaybettiğini söyleyerek aile kurumun çökmesi ile zincirlerinden kurtulacağını yinelemektedir.

Firestone, kitabının “Kahrolsun Çocukluk” başlıklı bölümünde, çocukluk evresinin aile kurumunun devamı için üretilen bir olgu olduğundan bahsetmiştir. Kitabın diğer bölümlerinde de dile getirildiği gibi ailede baba egemen, kadın ve çocuklar ise ezilen taraftır. Ataerkil toplum nazarında kadın ve çocuk birey olamamış, kontrol edilmesi gereken sınıf olarak nitelendirilmektedir. Firestone, bundan yola çıkarak kadınların sınıfsal ayrımı ile çocukların sınıfsal ayrımını birbirinin içine geçen bir ezilmişlik içerdiğini söylemektedir. Firestone’a göre özellikle önceleri evde eğitim alan çocukların okul kurumuna bağlı hale gelmesi ile birlikte çekirdek aile, toplumdaki yerini daha da sağlamlaştırmıştır. Çocukluk evresi okula bağlı olarak genişletilmekte, çocuk ailesinden koparılmakta ve yetişkinliğe girmesi yılları almaktadır; dolayısıyla Firestone, aile gibi okul kurumunun da yok edilmesi gerektiğini söylemektedir. Fakat insan türü, doğduğu andan itibaren kendinden başka bir insana bağımlı olan tek tür olarak aile veya okul ya da her hangi bir kurum tarafından ele alınmaya ve bir yol göstericiye ihtiyacı vardır. Her insan ve kurumla kurulacak ilişki, ister istemez bir iktidar alanı oluşturacaktır (Foucault, 2007, s. 72). Dolayısıyla, bu ister aile isterse okul olsun, sosyalliğin olduğu her yerde iktidardan söz edilecektir. Firestone’un son bölümde verdiği örneklerde (İsrail’deki Kibutzlar, A.S. Nehil’in Summerhill Deneysel Okulu)² –başarısızlıklarını egemenlik psikolojisinin ve cinselliğe dayanan sınıflaşmanın ele alınmayışına bağlı- görüldüğü gibi aile veya okul kurumunun olmadığı komün yaşamlarında da iktidarın var olduğu yazar tarafından belirtilmiştir. Dolayısıyla sorunun kurumların ortadan kaldırılması ile çözüleceği inancı, sosyallik olduğu sürece hayal olarak kalacaktır.

Firestone, ırk sorunu ve cinselliğin birlikte ele alınması gerektiğini dile getirirken, siyahi hareketin cinsler arasındaki eşitsizliği derinleştirmesine işaret etmiştir. Siyahilerin, ırkçılığa karşı verdikleri savaşta erkekliği ön plana çıkaran bir yaklaşım sergilediklerini ve bu durumda beyaz erkeklerin siyahileri kendi egemenliklerini sarsıcı bir tehdit olarak gördüklerini söylemektedir. Bu noktada ırk ve cinsiyet arasındaki bağlantıyı kurmak açısından Batı dünyasının kendisinden farklı olan üzerinde hâkimiyet kurabilmek ve istediği şekilde kitleleri manipüle edebilmek için üretmiş olduğu kolonyal düşünce sistemini anlamak önemli olacaktır. Kolonyalist düşünce sistemi ile kendini merkeze koyan ve geride kalanları öteki olarak tanımlayan Batı, hem cinsler hem de ırklar arasında hiyerarşik bir algı geliştirmiştir. Buna göre en tepede beyaz erkek konumlandırılırken sonra beyaz kadın gelir. Siyahi erkek beyaz kadından sonra gelerek, en aşağıda siyahi kadın yer almaktadır. Firestone da beyazların egemenliğine karşı verilen siyahi mücadeleyi hiyerarşik bir düzlemde açıklamaya çalışmıştır. Beyaz

2 Başarısızlıkla Sonuçlanan Üç Deney bölümünde ele alınmıştır. s. 214-229.

erkek ve siyahi erkek arasında bir nevi Oedipus kompleksi yaşandığını söylemektedir. Beyaz erkek ailedeki baba rolünde iken karısı beyaz kadın, siyahi erkek ve siyahi kadın ise bu ailenin çocuklarıdır. Siyahi erkek, beyaz erkeğin yerinde olmak ister ve babası “beyaz erkek” ile sürekli çatışır. Bu düzlemde kadınlar egemenlik savaşının arasında kalırlar. Bu yüzdendir ki ırkçılığa karşı savaşta, beyaz kadınlar bu mücadeleyi kendi mücadelelerine yakın hissetmişlerdir. Fakat aynen Oedipus kompleksinde olduğu gibi siyahi erkek bir süre sonra babası ile olan kavgasını bırakarak kendisini beyaz erkekle özdeşleştirir. Sistem içinde siyahi erkeği ezilmişlik hissinden kurtaracak olan beyaz kadınla kuracağı yakınlıktır. Firestone, bu ailenin kız çocuğu siyahi kadınların da aynı şekilde Elektra kompleksi altında olduğunu savunmaktadır. Baba ile kendini özdeşleştiremeyen kız çocuğu gibi siyahi kadınlarda aile içinde ezilmekte ve kendini eksik hissetmektedir. Aile kurumunda beyaz erkeğin yasal karısı beyaz kadın iken siyahi kadın bir anlamda öteki kadın rolündedir ve bundan dolayı bu iki kadın arasında bir savaş vardır. Siyahi kadın ailenin tutsaklığından kurtulmuş cinselliği temsil eden taraf, beyaz kadın ise anne, eş rolünü alan kadın olarak görülmektedir. Bu noktada siyahi kadın hem siyahi erkek hem beyaz erkek tarafından sömürülmektedir. Bu açıklamalarla Firestone, ırkçılığın altında yatan cinselliği anlatmak istemiştir. Oedipus ve Elektra kompleksinin ırksal uyarlaması etrafında ırkçılığa karşı savaşta erkek egemen dünyanın çıkarları düşünülmektedir ki bu aslında cinsel bir savaştır. Fakat bu noktada Firestone, kolonyal zihniyetin yaptırımları sonucunda siyahi ırkın ezilmişliğinin ortaya çıktığını vurgulamaması dikkat çekicidir.

Firestone, erkek egemen dünyada romantik aşkı, kadınları cinsel bir sınıf olarak ayırıştırarak onların sömürülmelerine yol açan bir olgu olarak görmektedir. Kadın cinselliğinin ön plana çıkarılması ile dişilik genele yayılan bir algı olarak sunulmakta ve bireyin kendi benliğinin önemi kalmamaktadır. Kadın artık sadece bir dişidir. Bu durum kadının obje olarak görülmesine yol açmakla birlikte kadın cinselliğinin bu derece abartılması, erkek ve kadın arasındaki sınıfsal ayrımı daha da derinleştirmektedir. Firestone, Oedipus kompleksine bağlı olarak erkeklerin içten içe kendilerinden aşağı gördükleri sınıftan birine-kadına- karşı sevgi hissetmesini haklı çıkaracak bir neden yani bir idealleştirme yaşadıklarını söylemektedir. Fakat erkek bir süre sonra bu idealleştirme sürecinde sevdiği kadını diğer kadınlarla eşitleyerek kendini güçlü hissetmek ister. Bu yüzden idealleştirmenin yalan olduğunu söyleyen Firestone, erkeklerin tüm kadınları kişiliklerinden ayırıştırmadan en nihayetinde cinsel açıdan birbirine benzeyen dişiler olarak gördüklerini açıklamaktadır. Böylelikle erkek aynı gördüğü kadının fiziksel özelliklerini özelleştirerek onu ayırıştırır ve bu sayede cinsellik farklı bir anlam kazanır. Bundan dolayıdır ki kadının fiziksel özelliklerinin ona bir kişilik katacağını düşünür. Bugün ekonomik sistem, medya ve kadın üzerine oluşturulmuş, toplumsal normlar kadın cinselliği üzerinden kurgulanmıştır. Bu çok açık bir şekilde kadının sömürülmesinden başka bir şey değildir. Firestone’un vurguladığı bir başka önemli nokta güzellik idealidir. Kadının diğer kadınlardan kendini ayırıştırabilmesi için dış görünümünü sürekli değiştirmesi gerekmektedir. Kendi kişiliklerini toplumda kabul ettirebilmeleri ve toplum tarafından onaylanmaları için yol gösterici olan estetikler, rejim ve moda gibi araçları kullanmalıdır. Günümüzde sosyal medyanın gittikçe artan

bir fenomen olması ile birlikte, kadınların güzellik idealine ulaşmak için verdikleri mücadele neredeyse bir saplantı haline gelmiştir. Belirlenmiş vücut formları, burun, dudak ve göz biçimleri kadınların aslında varlıklarını ispat edebilmek ve birbirlerinden ayrışabilmek için kendi üzerlerinde yapmış oldukları müdahalelerdir. Bütün bunları yaparken birbirlerinden ayrışmak bir yana birbirinin tıpatıp aynısı haline dönüşen bir kadın imajı oluşturduklarının farkında değillerdir. Bu durum, kadınların bireysellikten koparak aynılıklar üzerine kurulu bir sınıf olmasına yol açmaktadır ki erkek egemen dünyanın da istediği budur. Mutlu olmanın sırrı, kadınıyla erkeğiyle güzellik standardını yakalayabilmekten geçmektedir.

Toplumsal cinsiyet rollerinin kadının ezilmişliğinde belirgin bir rol oynadığı bugün bilinen bir gerçektir. Amerika'daki kadın hareketinin, kadın özgürlüğünü aile- çekirdek aile- kavramından kopartarak inşa etme çabası cinsiyet rolleri temelli ayrımcılığın önüne geçilmesi için çözüm değildir. Toplumda kadın üreme aracı olarak görülmesi bile farklı bir araç haline gelmeyeceğini iddia edilebilir mi? Nitekim doğurganlık özelliğinden azade bırakılan kadın, çağdaş toplumlarda farklı bir sömürü aracına dönüştürülerek, sadece bedensel özgürlüğün gerçek özgürlük anlamına geldiğine inandırılmıştır. Firestone, bu özgürlüğün kadınlara sahte bir özgürlük alanı verdiğini kabul etmekle birlikte, biyolojik aile var oldukça tam anlamıyla bir kadın devriminin gerçekleşmeyeceğini söylemektedir. Biyolojik farklılıklardan kaynaklanan bu rollerin aile ile perçinleştiğini söylemek bana kalırsa Firestone'un yanıldığı noktalardan biridir. Aile kurumunun olmadığı, her hangi bir sosyal anlaşıma ile hukukiliğin doğmadığı toplumlarda bile kadınlar kamusal hayat dışına itilmiştir. Dolayısıyla aile kurumunun yok edilmesi toplumsal cinsiyet rollerinin ortadan kaldırılması anlamına gelmeyecektir. Bugün dünya Firestone'un kitabında ele almış olduğu dünyadan çok farklıdır. Teknolojinin gelişmesi, sosyal medyanın en etkili iletişim araçlarından biri haline gelmesi, sınırların belirsizleşmesi dünyayı çok daha karmaşık çok daha küçük bir hale getirmiştir. Dolayısıyla sadece Batılı kadını merkeze alan (3. dalga feminizm ile kırılma yaşansa bile) feminizmin, kadın hakları açısından gelişmenin yanı sıra teorisinin diğer kadınları dışlamasından ötürü kadınlar arasında ayrımcılığı körüklediği de görülmüştür. Bu noktada Firestone'un öne sürdükleri fazlasıyla tek tipleştirici olduğundan kadın hareketinin geleceğinde söylemlerinin karşılığını bulmak çok zor olacaktır.

Kaynakça

- Akal, C. B. (2014). İktidarın Üç Yüzü. Ankara: Dost Kitapevi.
 Foucault, M. (2007). Cinselliğin Tarihi . İstanbul : Ayrıntı Yayınları.
 Reed, E. (2003). Bilim ve Cinsiyet Ayrımı. İstanbul: Payel Yayınevi .

